

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โลกที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ เป็นโลกที่มีการพึ่งพาอาศัยกันของมนุษย์ และวัฒนธรรม สิ่งที่เราเผชิญอยู่คือความเป็นจริงของ วัฒนธรรม ระบบนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาการดำเนินชีวิตแบบใหม่ ๆ บนโลกใบนี้ จึงต้องหมุนไปพร้อมกับความก้าวหน้าของมนุษย์ที่ยังจะมีต่อไปเรื่อย ๆ เราต้องเรียนรู้ที่จะมองสิ่งต่าง ๆ ผ่านสายตาของผู้อื่นและเพิ่มเติมความรู้ที่เป็นของผู้อื่นมาไว้ในส่วนที่เป็นความรู้ของเราด้วย (Guo-Ming Chen and William J. Starosta, 1996)

เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปในหมู่นักวิชาการ และผู้บริหารประเทศว่า การศึกษาด้านการดำรงชีวิตในรูปแบบวัฒนธรรมข้ามชาติ สามารถเปลี่ยนแปลงมุมมองและการดำเนินชีวิตของเราได้ ปัจจุบันนี้ เราไม่สามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องติดต่อสัมพันธ์โดยตรงกับประเทศใด เพราะจะเป็นการหมายถึงการปิดกั้นตนเองจากความก้าวหน้า ที่นับวันจะมีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ในหลาย ๆ ด้าน แต่ละประเทศล้วนต้องการให้ประเทศของตนมีความทัดเทียมกับประเทศอื่น ไม่ว่าจะเป็นการค้า ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดชาวต่างชาติ การที่จะทำได้เช่นนี้ ต้องขึ้นอยู่กับพลเมืองของประเทศนั้นๆ ด้วยเช่นกัน ถ้าทรัพยากรบุคคลของประเทศใดมีความรู้ความสามารถ หรือมีความรู้รอบด้านที่ไม่จำกัดอยู่ในเฉพาะแวดวงของตน โอกาสที่จะเกิดการพัฒนาต่อตัวบุคคลเอง และประเทศชาติก็จะมีมากขึ้น ดังที่ ตรุณี ซวชาติ (2515) ได้กล่าวถึงการศึกษาด้านการสื่อสารต่างวัฒนธรรมไว้ว่า

"ในปัจจุบันนี้ ในสหรัฐอเมริกา พวกนักการเมือง บรรณารักษ์ นักวิเคราะห์ข่าวและสังคมวิทยาต่างๆ ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาทางด้านการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากเขาได้สังเกตเห็นถึงผลประโยชน์ของการสื่อสารในด้านนี้ เมื่อเกิดปัญหาที่จะต้องไปพบกับบุคคลที่มาจากกลุ่มของวัฒนธรรมที่ต่างกัน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มักจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการประชุมกลุ่ม หรือมีการติดต่อและการสนทนาปราศรัยต่างๆ นอกจากนั้นมันยังมีประโยชน์เมื่อใช้ในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างประชาชน กับประเทศชาติ คนต่างด้าวกับคนเจ้าของประเทศ เป็นต้น"

และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน สื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนเรามากขึ้น การติดต่อสื่อสาร หรือการเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว จึงทำให้ผู้คนได้

รับความรู้ และรับทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นในเกือบทั่วทุกมุมโลกได้โดยง่าย สื่อมวลชนสามารถช่วยให้คนที่อยู่ห่างไกลกัน และมีความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรมสังคมความเป็นอยู่ ได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้จากการเปิดรับสื่อ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และอินเทอร์เน็ต ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อบุคคลหลาย ๆ กลุ่ม เช่นกลุ่มผู้บริหารประเทศ นักธุรกิจ หรือ นักเรียน นักศึกษา

คนกลุ่มหนึ่งที่คาดว่าสื่อมวลชนจะเข้าไปมีบทบาทด้วยไม่มากนักน้อย ก็คือกลุ่มนักเรียนที่ต้องการเดินทางไปแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในประเทศต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็มีองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมโดยเฉพาะ และได้รับความสนใจในหลายประเทศทั่วโลก องค์กรหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันดี คือ American Field Service Intercultural Programs ซึ่งส่วนมากจะรู้จักในชื่อย่อว่า AFS ซึ่งเป็นองค์กรที่มีการดำเนินงานมากกว่า 50 ปี และมีประเทศที่เข้าร่วมโครงการ มากกว่า 50 ประเทศในปี 1997 โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือ ให้โอกาสผู้ที่ต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมต่างชาติ ได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและผู้คนในชาตินั้นด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างรวมกัน คือทั้งจากทัศนคติ ความรู้ การมีใจกว้างเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ ของผู้ที่ต้องการเรียนรู้ ผสมกับปัจจัยภายนอกที่เป็นสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมใหม่ที่จะเข้าไปอยู่

การทำงานขององค์กร AFS ในแต่ละประเทศคือ การส่งนักเรียน ครู และอาสาสมัคร ไปแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในประเทศต่าง ๆ และในขณะที่เดียวกันก็รับคนกลุ่มเดียวกันนี้จากประเทศต่าง ๆ ที่ต้องการมาเรียนรู้วัฒนธรรมในประเทศของตนได้ด้วยเช่นกัน เป้าหมายหลักที่สำคัญของการเข้าไปเรียนรู้วัฒนธรรมต่างชาติคือ การได้อยู่ร่วมกับคนในสังคมนั้นอย่างใกล้ชิด และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่คนในสังคมนั้นทำ ดังนั้น จึงเป็นข้อบังคับว่า นักเรียน ครู และอาสาสมัครในโครงการ AFS ที่เดินทางไปแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในประเทศอื่น ต้องพักอาศัยอยู่กับครอบครัวของคนในชาตินั้น และถ้าเป็นนักเรียนก็ต้องไปเข้าร่วมชั้นเรียนในโรงเรียนของชุมชนนั้นด้วย สำหรับในประเทศไทยก็มีหน่วยงาน เอ เอฟ เอส ดำเนินการอยู่เช่นกัน มีชื่อเต็มว่า “มูลนิธิการศึกษาและวัฒนธรรมสัมพันธ์ไทย-นานาชาติ (AFS Intercultural Programs Thailand) หรือ “เอ เอฟ เอส ประเทศไทย” ซึ่งในแต่ละปีจะมีนักเรียนต่างชาติที่เดินทางมาจากทวีปอเมริกา ยุโรป และเอเชีย เข้ามาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในประเทศไทย และกระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศไทย

ในขั้นตอนของก่อนการเดินทางของนักเรียน เอ เอฟ เอส จะประกอบด้วย การตัดสินใจเลือกประเทศที่ต้องการจะไป และการเตรียมตัวเพื่อการปรับตัว การตัดสินใจเลือกประเทศที่จะเดินทางไปแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของนักเรียน เอ เอฟ เอส นานาชาติมีองค์ประกอบที่จะช่วยในการตัดสินใจหลายด้านด้วยกัน ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นองค์ประกอบทางด้านความต้องการในส่วนตัวบุคคล คือ ตัวนักเรียน

เอ เอฟ เอสเอง และ องค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อมรอบตัวนักเรียน เช่น ข้อมูลของประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับจากสำนักงาน เอ เอฟ เอสในประเทศของนักเรียน ความคิดเห็นจากผู้ปกครอง เพื่อน และที่มักจะพบเห็นได้ง่าย คือ ข้อมูลที่นักเรียนได้เรียนรู้จากสื่อมวลชนในประเทศของตนเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือกประเทศที่จะไปของนักเรียน ภาพของประเทศที่นักเรียนต้องการจะไป สามารถถูกถ่ายทอดออกมาได้ทั้งในรูปของสื่อบุคคล เช่น คำบอกเล่าจากนักเรียนแลกเปลี่ยนรุ่นก่อน ๆ ที่เคยไปประเทศนั้นมาแล้ว และในรูปของสื่อมวลชน เช่น ภาพที่ปรากฏให้เห็นในโทรทัศน์ หรือ ถ่ายทอดออกมาเป็นตัวหนังสือในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น

นอกจากนี้ บทบาทของสื่อมวลชนกับการปรับตัว ยังดูได้ในแง่ของในช่วงก่อนเดินทางและระหว่างที่อยู่อาศัยในประเทศนั้น เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับประเทศต่างๆ เกี่ยวกับสภาพการเมือง เศรษฐกิจที่กำลังเป็นอยู่ในประเทศนั้น ซึ่งข้อมูลที่ได้จากสื่อมวลชน อาจมีทั้งข้อมูลที่มาจากการนำเสนอเป็นข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ เพื่อให้ทราบถึงความเป็นไปของประเทศนั้น ๆ หรือ อาจเป็นข้อมูลที่นำเสนอความรู้เฉพาะเจาะจงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สำหรับผู้ที่สนใจต้องการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องนั้น ๆ เช่น สื่อประเภทหนังสือที่เขียนถึงเรื่องราวของประเทศต่างๆ เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ หรือ แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งข้อมูลที่จะได้จากสื่อมวลชนนี้ อาจจะช่วยให้ผู้ที่จะเดินทางไปต่างประเทศได้เตรียมปรับตัวล่วงหน้า สำหรับสิ่งที่ตนจะไปพบเห็นได้มากขึ้น

ในงานวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษานักเรียนเอ เอฟ เอสต่างชาติที่เดินทางมาประเทศไทย ในช่วงระยะเวลาที่นักเรียน เอ เอฟ เอสต่างชาติเข้ามาอยู่ในเมืองไทยระยะเวลาประมาณ 10 เดือนนี้ จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สามารถเข้ากับสภาพแวดล้อมแบบไทยให้ได้ ซึ่งการปรับตัวนี้ก็ต่ออาศัยความสามารถ และความตั้งใจของแต่ละบุคคล ประกอบกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เช่น ครอบครัว อุปถัมภ์ที่นักเรียนไปพักอยู่ หรือ เพื่อนชาวไทย หรือแม้แต่ความยาก-ง่ายในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลเพื่อการแสวงหาข้อมูลที่จำเป็นต่อการปรับตัวของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล หรือ สื่อมวลชน

สื่อมวลชนจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่ง ที่จะให้ข้อมูลที่ต้องการแก่นักเรียนได้ เนื่องจากเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เพราะความสะดวกรวดเร็วของข้อมูลข่าวสารที่จะได้รับ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในการใช้ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยบางอย่างด้วย เช่น สภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวอุปถัมภ์ที่นักเรียนไปอยู่ หรือในโรงเรียนที่นักเรียนไปเรียน จะสามารถเอื้ออำนวยให้นักเรียนแสวงหาข้อมูลจากสื่อมวลชนได้มาก-น้อยเพียงใด ซึ่งอาจดูได้จากมีสื่อให้เลือกเปิดรับได้มาก-น้อยเพียงใด เช่น มีการติดตั้ง

Cable T.V. หรือ Internet ที่บ้านหรือที่โรงเรียนด้วยหรือไม่ สื่อมวลชนที่มีอยู่ มีการนำเสนอในภาษาใดบ้าง เพราะจะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมไทยได้เร็วขึ้น ถ้าเป็นภาษาที่นักเรียนคุ้นเคยดี เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผนวกกับผู้วิจัยเองก็เคยเข้าร่วมเป็นนักเรียนแลกเปลี่ยนโครงการ เอ เอฟ เอส เดินทางไปประเทศออสเตรเลีย และได้ประสบปัญหาด้านการปรับตัว และการสื่อสารกับคนในประเทศ เช่นเดียวกับนักเรียนที่มาจากประเทศอื่น ๆ แต่ระดับปัญหาที่แต่ละคนประสบ ก็ต่างกันออกไปตามองค์ประกอบตามที่ได้กล่าวไป ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบของการสื่อสารต่างวัฒนธรรมของนักเรียน เอ เอฟ เอส ต่างชาติเมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยบ้างว่า มีการใช้สื่อบุคคลและสื่อมวลชนเพื่อช่วยในการปรับตัวอย่างไร และมีปัญหาใดบ้าง และ ศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวของนักเรียน ทั้งในช่วงก่อนการเดินทางมา และระหว่างที่พักอาศัยอยู่ในเมืองไทย ว่ามีบทบาทมาก - น้อยอย่างไร

ปัญหาคำวิจัย

1. รูปแบบการสื่อสารต่างวัฒนธรรม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในแง่อุปสรรค และปัจจัยสนับสนุนในการสื่อสาร มีลักษณะอย่างไร
2. บทบาทของสื่อมวลชน และสื่อบุคคลที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวของนักเรียน ทั้งในช่วงก่อนการเดินทางมา และระหว่างที่พักอาศัยอยู่ในเมืองไทย เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารต่างวัฒนธรรม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในแง่อุปสรรค และปัจจัยสนับสนุนในการสื่อสาร
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชน และสื่อบุคคลที่มีต่อการปรับตัวของนักเรียน เอ เอฟ เอส ต่างชาติ ในช่วงก่อนเดินทางมา และระหว่างการอยู่ในประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะนักเรียนแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เอ เอฟ เอส ชาวต่างชาติ โครงการ 1 ปี ที่เดินทางเข้ามาอยู่กับครอบครัวอุปถัมภ์ชาวไทยในทั้ง 4 ภาคของประเทศไทย จำนวนภาคละ 1-2 คน

2. ศึกษานักเรียนที่เข้ามาอยู่ในช่วงเดือน เมษายน 2541 ถึง เดือนพฤษภาคม 2542 ซึ่งในช่วงดังกล่าวจะประกอบด้วยนักเรียน 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกเดินทางมาประเทศไทยเดือนเมษายน 2541 และเดินทางกลับเดือน กุมภาพันธ์ 2542 กลุ่มที่สอง เดินทางเข้ามาเดือนกรกฎาคม 2541 และกลับเดือนพฤษภาคม 2542

3. ครอบครัวยุโรปกับชาวไทยที่จะศึกษา ต้องเป็นครอบครัวที่นักเรียนไปอยู่ด้วยอย่างต่ำ 4 เดือน จึงไม่รวมถึงครอบครัวที่นักเรียนไปอยู่ด้วยชั่วคราว เช่น อยู่ระหว่างการรอเปลี่ยนย้ายครอบครัว

4. หน่วยงานของ AFS ที่จะทำการศึกษาร่วมด้วยคือ สำนักงานใหญ่ที่ตั้งอยู่ใน จ. นนทบุรี และหน่วยงาน AFS ต่างจังหวัด ที่นักเรียนกลุ่มที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญไปอยู่

ข้อตกลงเบื้องต้น

นักเรียน AFS ที่มาเป็นผู้ที่ผ่านการคัดเลือกมาแล้วว่า มีความรู้ภาษาอังกฤษในระดับที่ใช้สื่อสารได้ ดังนั้นในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร

นิยามศัพท์

บทบาทของสื่อมวลชน หมายถึง การใช้สื่อมวลชนของนักเรียนเอ เอฟ เอส เพื่อช่วยในการปรับตัว ดูได้จากสื่อมวลชนถูกนำไปใช้เพื่อช่วยในการปรับตัว และถูกนำไปใช้มาก-น้อยอย่างไร สื่อมวลชนที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ นิตยสาร/วารสาร

บทบาทของสื่อบุคคล หมายถึง การใช้สื่อบุคคล เพื่อช่วยช่วยในการปรับตัว ดูได้จากสื่อบุคคล ถูกนำไปใช้เพื่อช่วยในการปรับตัว และถูกนำไปใช้มาก-น้อยอย่างไร

รูปแบบการสื่อสาร หมายถึง วิธีที่นักเรียน เอเอฟ เอส ใช้สื่อสารกับคนไทยในบริบทต่างๆ คือ ที่ครอบครัวอุปถัมภ์ และที่โรงเรียน รวมถึง สื่อที่ใช้เพื่อการสื่อสาร คือ สื่อบุคคล และสื่อมวลชน

การสื่อสารต่างวัฒนธรรม หมายถึง การติดต่อ มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลที่มาจากต่างวัฒนธรรมกัน ในที่นี้คือ นักเรียนเอเอฟเอสต่างชาติ กับชาวไทย

การปรับตัว หมายถึง การที่นักเรียนเอ เอฟ เอสต่างชาติ สามารถสื่อสาร และอยู่ร่วมกับคนไทย โดยเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม และพยายามปฏิบัติตนให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย และคนไทยได้

การแสวงหาข้อมูล หมายถึง วิธีการที่นักเรียน เอ เอฟ เอสใช้ในการหาข้อมูลเพื่อการปรับตัว และการสื่อสารต่างวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย

- แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล , สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ
- ประเภทของข้อมูล ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา ข่าวสารที่เกิดขึ้นประจำวันทั้งในประเทศไทยและประเทศที่นักเรียนมา หรือ ความสนใจเฉพาะบุคคล
- ช่องทางการสื่อสาร คือ ช่องทางที่นักเรียนเอเอฟเอสใช้ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร ซึ่งประกอบด้วยช่องทางเดียว และหลายช่องทาง

การใช้ข้อมูล หมายถึง การนำข้อมูลที่ได้มาไปใช้เพื่อการปรับตัว และการติดต่อสื่อสารของนักเรียนกับบุคคลแวดล้อมชาวไทย

ครอบครัวอุปถัมภ์ หมายถึง ครอบครัวที่รับดูแลนักเรียนเอเอฟเอสต่างชาติ ในช่วงเวลาที่นักเรียนเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ระยะเวลา 4 เดือนขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นข้อมูล 2 ทาง (two-way) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน นักท่องเที่ยว หรือชาวต่างชาติที่จะเดินทางเข้ามาประเทศไทย ให้รู้ถึงปัญหาด้านการสื่อสาร และวัฒนธรรม เพื่อที่จะได้เตรียมตัวและปรับตัวได้เมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และสำหรับคนไทยเอง ก็จะทำให้เข้าใจปัญหาที่นักเรียนต่างชาติประสบ และหาทางป้องกันแก้ไขเพื่อให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชาวต่างชาติผ่านทางสื่อมวลชน และสื่อบุคคล โดยศึกษาจากรูปแบบการสื่อสาร และรูปแบบการแสวงหาข่าวสาร